

K. V. GORTNER

Gospođica

ŠANEL

Prevela

Branislava Radević-Stojiljković

Laguna

Naslov originala

C. W. Gortner

MADemoiselle CHANEL

Copyright © 2015 by C. W. Gortner. All rights reserved.
Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Melisi, jednoj osobi za koju znam da voli Šanel
više od mene, i Dženifer, koja uvek veruje.*

Pariz

5. februar 1954.

Dole se okuplja krdo. Čujem ih, novinare, nestrpljive poznate ličnosti, odabrane kritičare koji su primili moju reljefnu pozivnicu. Čujem njihove uzbuđene glasove, brujanje što se prikrada uz stepenište sa ogledalima do mesta gde čekam u svom neurednom ateljeu.

Oko mene je već spremno dvadeset modela u mojim novim kreacijama, obavijenih oblacima duvanskog dima i parfema s mojim potpisom. Zamolila sam za tišinu dok ležim na leđima i proveravam dužinu odeće, kidajući zaostale konce što vise s rubova. Ne mogu da mislim kad čavrljaju, ali nema načina da ih zaustavim. Cimaju pojaseve s draguljima na mojim crnim haljinama, zveckaju narukvicama i biserima; odražavaju uzbuđenje koje osećam, ali ne smem da pokažem.

Podigla sam se na noge, ostavila makaze da mi vise s trake oko vrata. Znam kakva nagađanja kruže u prizemlju: Hoće li uspeti? *Može* li ona to? Ima sedamdeset jednu godinu. Petnaest godina nije potpisala kreaciju neke haljine. Je li moguće da će se ponovo podići pošto je onako nisko pala?

Kako, zaista?

Ništa od ovoga za mene nije novo. Već sam se s tim suočavala. Očekivanje neuspjeha, žudnja za laskanjem: to su obeležja mog života. Pripalila sam novu cigaretu i osmotrila modele preda mnom. „Ti“, kažem tamnokosoj devojci koja me podseća na mene samu kad sam bila tih godina. „Previše narukvica. Skini jednu.“ Čak i kad je porumenela i učinila kao što kažem, čula sam svog voljenog Boja kako mi šapuće na uho: „Ne zaboravi, Koko, da si i ti samo žena.“

Često to zaboravljam. Samo žena koja mora da nastavi da izmišlja sebe ako hoće da opstane.

Uhvatala sam svoj odraz u jednom ogledalu u prostoriji – moju cigansku kožu i usta namazana crvenim ružem; moje guste obrve i sjajne zlatnosmeđe oči, moje telo, koščato i oštrih ivica u mome ružičastom paspuliranom kostimu. Nije ostalo ništa od meke i elastične kože moje mladosti. A moje šake, prekrivene dragocnim prstenjem, grube su kao ruke kamenoresca, čvornovate, unakažene hiljadama uboda igle – šake seljanke iz Overnja kakva sam u duši, nahočeta, siročeta, sanjalice, spletkašice. Moje ruke pokazuju ko sam ja. U njima vidim borbu koja je oduvek postojala između one ponizne devojčice koja sam bila i legende koju sam namerno stvorila da sakrijem svoje srce.

Ko je Koko Šanel?

„*Allez*“, * uzviknula sam. Manekenke se postrojavaju na vrhu stepeništa koje vodi dole u moj salon. Već sam toliko puta nadzirala ovaj ritual, ispravljala rukav u poslednjem minutu, nameštala šešir da stoji malo ukoso, ispravljala nabor

---

* Franc.: hajde, idemo, kreći. (Prim. prev.)

---

okovratnika. Dok sam mahala rukom dajući znak manekenkama da krenu, ja sam se povukla. Neću se pojaviti sve dok aplauz ne zamre – *ako* bude aplauza.

Više nisam u to sigurna, ne posle ovoliko vremena.

Privukla sam kolena grudima, s cigaretama pored sebe, smirila nakit da ne zveckea i namestila se na vrh stepeništa s ogledalima, postala skriveni posmatrač, usamljena kao i uvek.

A dok čekam svoju neizvesnu budućnost, prisetiću se prošlosti i dati sve od sebe da ispričam istinu, premda sam zaogrnuta mitom i glasinama kao kreacijama od krepdešina i tvida koje sam potpisala.

Pokušaću da se setim svih svojih trijumfa i grešaka, i dalje sam samo žena.

ČIN PRVI

Ničija kći

1895–1907.

„Ne žalim što sam, za početak, bila nesrećna.“

I

Onoga dana kad je *maman** umrla, ređala sam svoje lutke na groblju. Bile su to krpene lutke punjene slamom koje sam napravila kao dete, sad prljave i deformisane jer mi je bilo skoro dvanaest godina. Dala sam im različita imena u više različitih navrata. Danas su bile *Mesdames les tantes*,** nazvane tako po ženama u crnom na našoj mansardi neda-leko odavde koje su gledale kako moja majka izdiše.

„Ti sedi ovde, a ti ovde“, kazala sam, silom nameštajući njihova mala tela u položaj uz nadgrobne spomenike i zamišljajući da to naređujem tetkama. To groblje je bilo moj raj, plac za mrtve na rubu sela u koje je majka dovela mene i moju braću i sestre pošto nas je tata napustio. Toliko smo se često selili da ga nisam smatrala domom. Tata je često nestajao i nije ga bilo mesecima, kao pijajući prodavac što putuje sa svojom robom.

„Rođen sam za drum“, govorio je kad mu je mama pri-govarala. „Mi Šanelovi smo litalice već generacijama. Zar očekuješ da se promenim kad mi je to u krvi?“

---

* Franc.: mama. (Prim. prev.)

** Franc.: gospođe tetke. (Prim. prev.)

Mama je uzdahnula. „Ne sasvim. Ali sad smo u braku, Albere, imamo petoro dece.“

Tata se na to smejao. Smejao se glasno i volela sam da slušam njegov smeh. „Deca nauče da se prilagode. Njima ne smeta što putujem. Zar nije tako, *ma** Gabrijel?“, upitao me je i namignuo mi. Ja sam bila njegova miljenica, tako mi je govorio i podizao me u naručje mišićavim rukama dok mi je pepeo njegove cigarete padao po debelim crnim pletenicama, a ja se smejala. „Gabrijel, *mon petit chou*, kupuščiću moj!“

A onda me je spustio, pa su se mama i on svađali. To se neizbežno završavalo njenom vikom: „Idi onda! Odlazi kao što uvek činiš, a nas ostavi u našoj bedi!“, a ja sam pokrivala uši rukama. Tad sam je mrzela. Mrzela sam njene suze i njeno zgrčeno lice, njene stegnute pesnice dok tata besno izleće iz kuće. Plašila sam se da se možda neće vratiti zbog nje. Nije videla da on odlazi zato što mora – njena ljubav je bila kao dim bez plamena. Nije mogao da diše.

Pa ipak, uvek sam čekala tatu, mada su ga, kad je poslednji put otišao, zli jezici zapazili u Lorenu i novosti su konačno doprle i do našeg sela: Alber Šanel radi u nekoj krčmi i viđen je s nekom ženom, bludnicom. Nisam znala šta je to bludnica, ali mama je znala. Sva se ohladila. Suze su joj presušile. „On je đubre“, šaptala je.

Spakovala je našu skromnu imovinu i dovela mene, moje dve sestre Žilija i Antoanet, i moju braću Alfonsa i Lisjena, ovamo u Kurpijer, gde su njene tri tetke udovice coktale jezikom i govorile: „Upozoravale smo te, Žana. Govorile smo ti da taj čovek nije dobar. Takvi nikad nisu. I šta ćeš sad? Kako ćeš izdržavati ovo pleme koje ti je ostavio da podižeš?“

„Tata će se vratiti“, povikala sam ja, tako da su zazveckale njihove okrnjene šolje za čaj. „On *jeste* dobar. On nas voli!“

---

* Franc.: moja. (Prim. prev.)

„Ovo dete je raspušteno“, izjavile su mamine tetke uglas. „Na njega je, to joj je u krvi. Ni od nje neće ništa ispasti.“

Kašljući i stežući maramicu na ustima, mama me je poslala napolje da se igram. Svakim danom je postajala sve mršavija, topila mi se pred očima. Zнала sam da je bolesna, ali nisam htela to da priznam. Prostrelila sam tetke mrgodnim pogledom i izjurila napolje kao što sam toliko puta videla tatu da to čini.

Mesdames les tantes su se posle toga držale podalje. Međutim, kad se mami kašalj naselio u grudi i kad više nije mogla da radi kao pomoćnica krojačice, ponovo su nam se uvukle u kuću. Sve su preuzele, sve zavile u crno, a mamu smestile u krevet, rekavši da se iz njega više neće podići.

„Hoće li mama umreti?“, pitala me je moja sestra Žilija. Imala je trinaest godina, bila je samo godinu dana starija od mene, ali neprekidno se bojala zimskih vetrova koji su mučili selo, tandrkanja kola što su prskala blatom naše iscepane suknje i podozrivih pogleda meštana. Ali najviše od svega plašila se smrti, toga šta će biti s nama kad ostanemo sami na svetu s *les tantes*, koje su bez milosti u tišini gledale kako nam majka kopni.

„Neće umreti“, odgovorila sam. Ako to kažem, možda će se i obistinuti.

„Ali mnogo je bolesna. Čula sam da jedna *tante* kaže da neće još dugo biti na ovome svetu. Šta će biti s nama, Gabrijel?“

Osetila sam knedlu u grlu kao bajati hleb koji nam je mama davala kad nije bilo ničeg drugog za jelo. Poslala bi me kod pekara s nekoliko santima koje je sačuvala i kazala bi mi da ne prosim jer imamo ponos. Pa ipak, hleb koji mi je pekar davao uvek je bio tvrd.

I ova knedla u grlu bila je takva. Progutaj, kazala sam sebi. Morala sam da progutam.

„Neće umreti, ponovila sam“, ali Žiliji se oteo jecaj kad se osvrnula preko ramena i pogledala našu sestru Antoanet, tek petogodišnjakinju, koja je čupala korov između nadgrobnog kamenja. „Otarasiće nas se“, kazala je, „poslaće nas u sirotište ili nešto još gore jer se tata nikad neće vratiti.“

Skočila sam na noge. Bila sam previše mršava, zbog čega su me *les tantes* često prekorevale, kao dete sa ulice koje izgleda kao da nikad nije pojelo ceo obrok – kao da je mama mogla da ga stvori poput onog čuda s ribama i veknama. Zgrabila sam jednu lutku i zamahala njome prema Žiliji. „Ne smeš da govoriš tako. Tata će se vratiti. Videćeš.“

Žilija je uspravila svoja uska ramenca. To me je iznenadilo, taj iznenadni prkos u njoj, jer mada je bila najstarija, mama je za nju oduvek govorila da je krotka. „Gabrijel“, kazala je tmurno, „nije vreme za pretvaranje da će biti bolje.“

Nije vreme za pretvaranje da će biti bolje...

Sestrine reči odjekivale su mi u glavi dok smo se vukle kući, pošto nas je jedna tetka vikom dozvala s prozora mansarde.

U dnevnoj sobi, izbledele zavese bile su navučene, sa stola je sklonjeno sve čime je mama radila – kalemi s koncima, igle i delimično isečeni krojevi za haljine koje je šila, ali koje nikad nije mogla sebi da priušti. Tetke su na njega položile majčino telo.

„Njena patnja se završila... Nema više bola... Naša jadna Žana se smirila.“ Jedna tetka nas je pozvala rukom nalik kandži. „Hajde, devojke, morate da poljubite majku i oprostite se.“

Sledila sam se u dovratku. Nisam mogla da se maknem, a Žilija je prišla stolu, nagla se i poljubila majčina modra usta. Antoanet je počela da plače. Šestogodišnji Lisjen je u uglu pogrbio mršava ramena, dok je devetogodišnji Alfons samo zburjeno zurio.

„Gabrijel“, kazale su *les tantes*. „Dolazi odmah ovamo.“ Njihovi glasovi su zalepetali oko mene kao gavranovi što nasrću i kljuju. Zurila sam u majčino telo, u njene ruke skrštene na grudima, u njene sklopljene oči i upale obraze kao od voska. Čak i s rastojanja, gledajući je takvu, pomislila sam da ljudi lažu kad kažu da su mrtvi spokojni.

Mrtvi ne osećaju ništa. Otišli su zauvek. Nikada više neću videti mamu. Nikada mi više neće skloniti kosu s čela i reći: „Gabrijel, kako to da ti pletenice nikad nisu uredne?“ Nikad nas više neće obilaziti noću u postelji da se uveri da nam je toplo, nikad se više neće teškim korakom popeti uza stepenice s korpama i dati mališanima šećerleme da budu zadovoljni i da se nečim zanimaju kako bismo Žilija i ja mogle da joj pomognemo u poslu. Nikad mi više neće pokazati razliku između nevidljivog poruba i endlanja, i nikad se neće smejeti onim svojim tihim smehom kad Žilija zašije rub svoje suknje za odeću koju je trebalo da zakrpi. Mama je otišla i sad smo ovde sami, s tetkama i s njenim telom, bez ikoga da nas uteši.

Naglo sam se okrenula i istrčala kao vihor. Čula sam *tantes* kako viču za mnom, kako lupaju štapovima o pod. Lisjen se pridružio Antoanet, pa su plakali uglas, ali ja se nisam osvrnula. Nisam stala, strčala sam niza stepenice pa kroz vrata napolje, i trčala sam sve dok se ponovo nisam obrela na groblju. Pala sam na kolena pred spomenikom uz koji sam ostavila lutke. Želela sam da plačem. Odbila sam da se oprostim od majke poljupcem i stoga moram da plačem za njom, da joj dam do znanja da sam je volela.

Ali suze nisu navirale. Šutnula sam lutke, čučnula između nadgrobnog kamenja i čekala da se smrkne, zureći u zemljani put što vodi iz sela.

Tata će doći. Mora doći. Nikad nas neće napustiti.

II

Tri dana kasnije, tata je stigao, pa smo se okupili u zapuštenoj dnevnoj sobi, oko istog onog stola na kom je ležalo mamino telo. Propustio je sahranu – „Zbog posla. Imao sam obaveza“, objasnio je dok su tetke cokane – ali sad je bio tu i ja sam se držala za njegovu ruku, udisala miris njegovog znoja i duvana. Došao je k nama baš kao što sam i rekla da će doći, i sad smo bezbedni.

„Šta ćeš sad?“, uglas su kazale *les tantes*. „Sad kad ti je žena u grobu i ostavila ti je ovo pleme da se o njemu sam staraš?“

Tata je za trenutak ćutao, a onda je rekao: „Šta predlažete, *Mesdames*?“ Trgla sam se na stolici pored njega. „Imam posao u krčmi“, dodao je, „gde nema prostora za decu.“

„Krčma“, odvrtila je jedna tetka, „nije mesto za decu, bilo prostora, ne bilo. Obazin je jedino mesto. Neka steknu veštine da se izdržavaju i izbegnu majčinu sudbinu.“

Videvši kako je Žiliji nestalo i ono malo boje iz obraza, shvatila sam da Obazin mora biti sirotište, ili nešto još gore. „Ali mi nismo siročad“, pobunila sam se, zadovoljna užasnutim izrazom na licima tetaka. Njih za nas nije briga.

Žele da odemo, ali tata im neće to dopustiti. Pokazaće im koliko su pogrešile.

Okrenula sam se prema ocu. „Tata, kaži im da moramo živeti s tobom.“ Čula sam u svome glasu molećivost koju sam pokušavala da sakrijem. Međutim, činilo se da on ne zna šta da kaže. A onda je promrmljao: „Gabrijel, pusti odrasle da razgovaraju. Moraš nam verovati da nam je na umu samo ono što je za vas najbolje.“

Nama? Zurila sam u njega.

Nastavio je: „Obazin, a?“ Gledao je preko moje glave u tetke, postrojene kao moje dečje lutke na groblju. „A mislite da redovnice hoće...?“

„Apsolutno“, odvratile su one odlučno klimajući glavama. „Šta drugo mogu? Svete sestre od Obazina su se posvetile tome.“

„Hmmm.“ Od tatine reakcije prošla me je jeza niz kičmu. „A dečaci...?“

„Uvek ima porodica koje će uzeti dečake“, kazale su tetke, a ja sam stegla očevu ruku, sad videvši okrutnu rešenost u očima *les tantes*.

„Tata, molim te“, kazala sam primoravajući ga da me pogleda. „Nećemo biti na smetnji. Uvek spavamo svi zajedno, pa nam ne treba posebna soba. Žilija se može starati o Antoanet i Lisjenu, a Alfons i ja možemo da ti pomagemo. Mami smo stalno pomagali. Ja sam joj pomagala u šivenju, i... radila sam kućne poslove umesto nje. Vična sam tome. Mogu da radim i za tebe. Nimalo nećemo biti na smetnji“, ponovila sam, govoreći sve brže kad sam primetila udaljenost u njegovim očima od koje mi je srce brže zalupalo.

Izvukao je ruku iz moje. Bez grubosti. Samo je raspleo prste od mojih kao loše ispredene niti. Držala sam se za

prazninu – osetila sam da je već otišao kad je tiho rekao: „Ne mogu. Nema prostora.“

Ustao je. Dok sam piljila u njega sleđena na stolici, okrenuo se prema vratima. Skočila sam na noge, potrčala ka njemu, pokušala da ga ponovo uhvatim za ruku i povikala: „Molim te, ne ostavljaj nas!“

Nejasno se nasmešio tetkama preko moje glave i pažljivo izbegao moje željne prste. „*Mesdames*“, kazao je, „vi ćete se za to postarati, zar ne? Za neophodnu odeću i ostalo.“

Tetke su zaklimala glavama u znak da se slažu. Pogledao je u mene. „*Mon petit chou*“, promrmljao je. Promrsio mi je kosu i izašao. Nisam bila u stanju da se mrdnem, slušala sam kako njegovi koraci zamiru niza stepenice. Iza mene, jedna tetka je odbrusila: „Ova mala nema ni stida ni srama. Prkosna do kraja.“

Nisam čekala. Pre no što će se okomiti na mene i zgrabiti me, pojurila sam za tatom. Međutim, kad sam istrčala na ulicu, nigde ga nisam videla. Osvrtala sam se tražeći ga kako odlazi dugačkim koracima, stavljajući šešir na glavu.

Nestao je kao da ga nije ni bilo. Svet oko mene se pomračio. Odjednom me je celu obuzela studen. U tome času shvatila sam da je Žilija bila u pravu.

Gotovo je s umišljanjem da će biti bolje.

III

Les tantes mi nisu dozvolile da krenem da ga tražim, sišle su dole da me odvuku nazad na mansardu dok sam se otimala i ritala, pa su zaključale vrata i naredile nam da se spakujemo. Izvukle su našu otrcanu platnenu torbu koju smo već toliko puta koristili, i bacile je otvorenu na krevet.

„Neću“, odgovorila sam im. „Mrzim vas. Majka je zbog vas mrtva. Vi ste je ubile.“

Iako mi je Žilija šapnula: „Molim te, prestani, Gabrijel“, streljala sam ih pogledom sve dok jedna od njih nije prosiktala: „Ako nas ne poslušáš, daćemo te skupljaču starih stvari. Bi li volela da provedeš život prebirajući po otpacima? Kazala si ocu da umeš da radiš. Onda idi, radi.“

Moja braća su se šćućurila u uglu. Žilija me je vukla za ruku. „Gabrijel“, molila me je, „dođi. Hajde da se spakujemo. Neće dugo trajati.“ Okrenuvši leđa tetkama, koje su se okupile oko stola da motre na nas, složila sam ono nekoliko odevnih predmeta koliko sam imala, sašivenih od ostataka tkanina, koje je mama okrpila i pojačala da duže traju.

Sutradan ujutru je stigao nepoznat čovek – neki starac s beretkom i cigaretom među zubima. Jedva da smo imale

trenutak da zagrlimo Alfonsa i Lisjena i da se oprostimo, pre no što su nas tetke požurile da uđemo u kola tog čoveka, a on nam je rekao da sednemo pozadi, na gomilu tvrdih jutjenih džakova brašna. „Budite mirne“, naredio nam je, i videla sam kako mu je jedna tetka tutnula nekoliko novčića u ruku, izvađenih iz malog goblenskog novčanika koji sam prepoznala kao majčin.

Kola su uz trzaj krenula. Žilija je privila Antoanet uz sebe kad je čovek pucnuo bičem po leđima koščate mazge i povezao nas izrovanim planinskim putem. Konačno, pred smiraj dana, kola su skrenula na zemljanu stazu i dovezla nas pred masivnu drvenu kapiju u visokom zidu.

Jedva sam videla kameni zvonik i prsten zgrada iza, toliko me je uzbudio prizor jata žena u crnim habitima i s belim velovima. Dok im je onaj čovek istovarao džakove brašna, redovnice su nas uvele unutra, razdvojivši nas u dvorištu. Žiliju i mene odvele su u jedno krilo, dok su Antoanet odnele u drugo jer je još dete, tako su rekle, pa mora biti smeštena sa ostalom decom.

Žilija je bila siva od umora. „Nije nam ovde mesto“, kazala sam joj, a redovnica koja je išla s nama okrenula se ka meni i promrmljala, „u savršenom svetu nije nijednom detetu. Ali sad ste tu i s vremenom ćete se prilagoditi.“

Odvela nas je u spavaonicu, gde se stotinu lica nalik našim okrenulo i zapiljilo u nas. Stegla sam šake u pesnice. „Ovo je samo za kratko vreme“, izjavila sam, mada me niko nije ništa pitao. „Naš tata će doći po nas, videćete.“

Žilija me je učutkala. „Prekini to da govoriš, Gabrijel.“

Plakala sam kad su pogasili sveće i kad se u prostoriji ustalasalo hrkanje i uzdasi ostalih, pokrivši glavu jastukom da me niko ne čuje. Danju, kud god da pogledam, videla sam samo crno ili belo i nijanse između: crne odore redovnica,

kako se kreću kao da lebde u vazduhu, i naše crne uniforme, jednostavne i izdržljive. Uštirkana belina čaršava, naslaganih u plakarima ili zategnutih preko naših uskih ležajeva, blistavi beli oreoli redovničkih velova; i sivo, kako odražava svetlost na kamenim pločama podova, i u monotonim glasovima onih koji su bili zaduženi da nas nadziru.

Tih prvih nedelja bila sam ojađena. Nedostajala su mi braća i ono kad se zguramo na gomilu. Nedostajala mi je mama. Bio je to težak i haotičan život, ali ipak mi je nedostajao.

„Na bezbednom smo“, kazala je Žilija jedne noći. „Zar ne vidiš? Ovde se ništa loše ne može dogoditi.“

Nisam želela da vidim. Nisam mogla da prihvatim jer je to značilo da tata zaista nikad neće doći. To je značilo da nas je napustio.

„Grozno je“, odgovorila sam. „Mrzim da budem ovde.“

„Ne, ne mrziš.“ Žilija je posegnula preko razmaka između kreveta i stisnula mi ruku. „Zar nije bolje što smo ovde? Šta bismo radile, same na svetu, bez ikog da se stara o nama?“

Okrenula sam glavu od nje. „Samo se trudi“, čula sam je kako kaže. „Ti si jaka; mama je uvek govorila da se na tebe oslanja. Obećaj mi da ćeš se truditi, Gabrijel. Potrebna si Antoanet i meni.“

Volela sam svoje sestre, pa sam se zato i trudila. Narednih nedelja, davala sam sve od sebe da se smešim i da budem pažljiva, ustajala sam pre zore i uz zvuke zvona penjala se strmim stepeništem pa preko pošljunčane staze u kapelu na jutrenje. A onda bi nas odveli u trpezariju na doručak, posle na časove, pa na ručak, pa na popodnevne poslove, sve dok ne dođe vreme da opet odemo u kapelu na večernje, pa nazad u trpezariju na večeru i u krevet, do svitanja i ustajanja i sve to ponovo. Nikad se nije događalo ništa uzbudljivo, ali kako je vreme prolazilo, nije se desilo ni ništa loše. Nije

bilo tetaka da nas grde; nije bilo stanodavaca da lupaju na vrata i traže zakasnelu kiriju. Sasvim iznenada, prvi put u životu, znala sam gde treba da budem i šta se od mene očekuje. Imala sam rutinu, nepromenjenu i jednoličnu, ali i iznenađujuće utešnu.

I kako su nedelje prešle u mesece, i da ne primetim, Obazin mi je postao dom.

Tad sam prvi put živela negde gde je sve čisto – opora čistoća sapuna od lužine kojim smo se prale svakog jutra, u grančicama ruzmarina među čaršavima... i u krečnoj vodi za ribanje samostana. Nije bilo miševa što jure iza oguljenih zidova; nije bilo vašaka ni buva u našoj kosi i posteljini, nije bilo prljavštine sa ulice što prodire kroz razbijene prozore ili ispod vrata. U Obazinu je život bio bez događaja, regulisan i predvidljiv, ali besprekorno čist.

Čudila sam se koliko mogu da pojedem. Imali smo tri obroka dnevno – toplu ovsenu kašu i čorbu, svež kozji sir i vruć hleb iz rerne; voće i povrće iz bašte; suhu šunku i pečene piliće; a za Božić kolače s grožđicama. Nikako nisam mogla da se najedem, morala sam da naučim da skrivam glad kao što sam skrivala i nezadovoljstvo; odbijajući prijateljstvo drugih, držala sam se Žiliju, koja je govorila: „Vidiš? Lepo je ovde.“

I *bilo* je lepo, koliko god ja to nisam htela da priznam. Bilo je i izazovno. Pošto smo se mnogo selili, trpelo je naše obrazovanje. Otkrila sam da nemam sklonosti ka nastavi, ne kao Žilija, koja je ispunjavala sveske lepim rukopisom, za razliku od mojih, punih mrlja od mastila. Redovnica koja nam je držala časove, sestra Bernadet, svakoga dana me je ostavljala duže u učionici, mada sam se stalno osećala kao da mi ruka ima dodatne palčeve.

„Moraš se potruditi, Gabrijel“, prigovarala mi je sestra Bernadet. „Ne voliš da pišeš, pa se i ne trudiš. Moramo se stalno truditi ako hoćemo da uspemo.“

Trudi se, trudi se, trudi se: svi su mi samo to govorili. To me je uznemiravalo jer sam – ja, ona jaka, kao što je tvrdila Žilija – postala neko ko izgleda ne ume ništa da uradi kako treba.

Međutim, čitanje me je opčinjavalo. Kad sam savladala dečje basne i priče i počela da čitam više, zaposedala sam samostansku biblioteku, prebiralala po tomovima. Knjige su me odnosile na mesta kakva nisam mogla ni zamisliti, pa sam u svakoj uživala, od stradanja svetaca do povesti o herojima i mitovima. Počela sam da uživam čak i u procesiji u kojoj smo dvaput dnevno išli u kapelu jer su šare na stazi bile zanimljive, opskurni simboli povezani sa samostanom, poput, na primer, zvezde s pet krakova. Ali molitve su mi predstavljale mučenje, baš kao i nastava.

Sklapala sam oči i pokušavala da razgovaram s Bogom. Pitala sam ga hoće li se tata vratiti i hoću li ponovo videti braću. Želela sam da ga osetim. Redovnice su nam stalno govorile da nas Bog čuje. On čuje kad se molite. Ali ja nisam osetila nikad ništa osim tvrdog klecala poda mnom. Koliko god da sam se trudila, čula sam samo sopstveni glas kako odjekuje u meni. Kradom sam gledala druge devojčice i videla njihova lica podignuta k nebu, puna poverenja. Žilija je izgledala kao da je preneti negde drugde, kao da se Bog obraća direktno njoj.

Zašto i ja ne osećam istu tu utehu? Zašto Bog ignoriše moje molitve?

Tragala sam za načinom da dokažem da vredim. Počela sam da uviđam kako u tom uređenom svetu redovnice cene one što se pokore bez mnogo dizanja prašine, naročito one

što mogu satima da sede i vezu monograme na razne delove devojačke spreme drugih žena. Sestre iz Obazina odlikovale su se šivenjem i plaćali su im za to, čime se dodatno finansiralo sirotište.

Oh, beskonačno ubadanje i provlačenje igle! Zamišljala sam kako gomila tkanina raste sve do plafonskih greda, svi ti posteljni čaršavi i jastučnice, čarape i kecelje, podsuknje i ženske košulje. Kako je moguća tolika potražnja za toliko stvari? Pa ipak nije opadala, nalik vodi što se preliva preko vodeničnog točka. Prestala sam da osećam žuljeve na prstima i ubode iglom po rukama, prionula bih na svaki nov zadatak, svakoga dana, sa žestinom za koju bi sestra Bernadet želela da je ispoljim u gramatici. Samo sam u tome mogla da se pokažem. Mama je često govorila da imam ruke za šivenje.

Jednoga dana su mi dali da porubim ceo jedan čaršav. Na kraju dana, sestra Tereza, koja je nadgledala radionicu, poslala je prolazom između stolova da vidi kako radimo. Zastala je, uzela moj presavijen čaršav. „Kakav fini bod. Ko te je naučio da ovako šiješ, Gabrijel?“

„Majka. Ona je bila švalja. Ponekad sam joj pomagala.“

„Vidi se. Baš si vešta. Koliko ti je sad godina?“

„Skoro petnaest, sestro.“ Dok sam izgovarala ove reči, trgla sam se. Kako je moguće da su dve godine prošle tako brzo?

Uzela me je za ruke da ih osmotri. „Imaš male šake. Odlično za šivenje.“ Nasmejala mi se. „Ako nastaviš da se usavršavaš, mogla bi jednog dana da budeš pomoćnica u radnji s tkaninama ili možda čak i da sama budeš krojačica i da imaš svoju radnju. Bi li ti to volela?“

Nikad nisam o tome razmišljala. Za mene je biti krojačica značilo biti švalja kao moja majka, krpiti odeću drugih ljudi, tričav posao kojim nikad ne zaradiš dovoljno. Sad, pošto sam

imala pristojne obroke svakog dana, nisam želela da ikad više ponovo budem gladna. Ali da imam svoju radnju...

„Da, sestro“, odgovorila sam tiho. „Mislim da bih volela.“

„Dobro. Sledeći put ću ti dati da izvezeš maramicu. Dobra krojačica mora da poznaje sve vidove svog zanata.“ Strogo me je pogledala. „A to podrazumeva i gramatiku i matematiku takođe, pa očekujem da prioneš i na časovima sa sestrom Bernadet.“

Dok se udaljavala, laknulo mi je i opustila sam se. Ako sestra Tereza misli da bih mogla da uspem, možda i bih.

Postala sam samo još odlučnija kad sam videla kako sestra Tereza vrti glavom iznad Žilijine jastučnice. Moja sestra je vična pisanju, ali te ruke, tako okretne s perom, nespretne su sa iglom. Kad mi je Žilija dobacila obeshrabreni pogled sa svog mesta, plavokosa kovrdžava Mari-Kler, koja je delila spavaonicu s nama i bila miljenica redovnica, uvek učtiva dok im se rugala iza leđa, zašištalala je ka meni: „Taj šav na čaršavu ti je neravan. Nikad nećeš biti krojačica. Nikad ništa nećeš biti.“

Mrzela me je zato što sam odbila da se priključim njenom krugu obožavateljki, a ja sam nju zauzvrat prezirala jer je nemilosrdno zadirkivala Žiliju. Pokušala sam da zaštitim svoju sestru, ali njoj su se proširili kukovi i napupele su joj grudi (za razliku od mene, bila sam još ravna kao daska), pa su joj druge devojke zavidele. Dok je Antoanet živela u krilu za decu, Žilija je imala petnaest godina, bila je praktično žena, te im je postala meta zbog svog lepog lica i krotke naravi. Mari-Kler i njene prijateljice nagurale su joj krpe za menstruaciju u cipele, pa plesale oko nje i pevale joj da krvari, sve dok se nisam zaletela na njih i zapretila da ću im izbiti zube.

Sad sam osmotrila šav koji je Mari-Kler pomenula. Umalo se nisam ugušila od besa kad sam videla da je u pravu

– bio je neravan. Najednom sam poželela da isečem čaršav makazama, ali umesto toga sam se nagla ka njoj i kazala: „Znam šta noću radiš ispod pokrivača. Kad porasteš, bićeš bludnica. Moraće da isteraju đavola iz tebe kao kod sestara iz Ludona.“*

Premda još uvek nisam znala šta je to bludnica, čitajući sam saznala da to mora biti nešto gadno, a užasno porumenelo lice Mari-Kler uverilo me je da sam u pravu. Nasmešila sam joj se samozadovoljno.

Mari-Kler nije gubila vreme, pa je rekla sestri Terezi: „Gabrijel Šanel je zver. Kaže da sam zaposednuta i nazvala me je bludnicom.“

„Gabrijel!“, uzviknula je sestra Tereza i oterala me kod opatice.

„Je li istina to što čujem?“, upitala me je opatica, punačka žena s ključevima o pojasu.

„Da, časna majko“, odgovorila sam, misleći da će me sad, baš kad sam otkrila svoj cilj, izbaciti jer sam nevaljala.

„Dakle, prava dama ne koristi takve reči. I gde si uopšte to naučila?“

„U biblioteci, majko. Ja... volim da čitam.“

„Da čitaš?“, ponovila je opatica kao odjek. Nije znala da sam tad već mogla da izdeklamujem podvige Šarlemanja i istoriju samostana otkad ga je osnovao Etjen de Penitan pa do skrnavljenja u Revoluciji, ali nisam htela da se hvališem jer bi i to bilo neumesno.

„Da li često čitaš, dete moje?“ Pitala me je to ravnodušnim tonom. Nisam mogla da odredim hoće li me podsticati ili uhvatiti u zamku kad joj odgovorim.

---

* Zloglasni slučaj veštičarenja u jednom samostanu u Ludonu u 17. veku. (Prim. prev.)

Oborila sam pogled. Kako da kažem istinu, da je čitanje za mene bekstvo jer nisam tražila da dođem ovamo?

„Samo da ojačam veru“, konačno sam promrmljala.

„Shvatam.“ Glas joj je postao blaži od olakšanja. „Tražiti za Božjom istinom preporučljivo je, pod uslovom da to ne vodi iskušenju. U srcu ponizne devojke nema mesta ambiciji. Moramo naučiti da se stalno pokoravamo volji Svemogućeg.“

Njene reči bile su kao žica, gušile su me i ostavljale bez daha. Ako su težnje i ambicija greh, znači li to da sam već osuđena? Zar se nisam molila da nađem nešto u čemu ću se istaći?

Otpustila me je. „Ubuduće, pristup biblioteci biće ti ograničen; postaraj se da manje čitaš, a da se više moliš. I nema više priče o đavolima, je l' jasno?“, dodala je kad sam se okrenula prema vratima. „Plašiš ostale devojke. Moraš da vežbaš umerenost. Meni se čini da ti previše *misliš*, Gabrijel. Moraš naučiti da prihvatiš.“

Mogla je isto tako tražiti od mene i da uhvatim mesec krunicom. Međutim, od toga dana pa nadalje trudila sam se da izgledam pokajnički. Ograničenja i zabrane obično su popuštale posle izvesnog vremena, a plesniva sestra Ženevjev, koja je nadgledala biblioteku, uvek zadrema na stolici posle ručka. Nikad me nije čula kad bih na prstima šmugnula pored nje, s knjigom sakrivenom ispod kecelje. Čitala sam u uglovima dok su sve ostale bile u dvorištu i preskakale konopac. Čitala sam noću ispod pokrivača, uz patrljak sveće koji je mogao zapaliti spavaonicu. Čitala sam na misi, praveći se da je to knjiga himni i dovodeći u opasnost svoju besmrtnu dušu. Druge devojke su znale, ali nijedna se nije usudila da me prijavi. Znale su šta sam kazala Mari-Kler. I one su imale tajne.

Bilo je dovoljno samo da posmatram.

Sestra Tereza mi je dala maramicu kao test, pokazavši mi u knjizi uzorak kamelije. „Želim da mi izvežeš ovo svuda uz ivicu. Možeš li?“

Klimnula sam glavom i proučavala uzorak sve dok ga nisam upamtila. Ne obraćajući pažnju na Mari-Kler, koja me je povremeno gledala dok je porubljivala košulju, ude-nula sam konac u iglu i počela da je ubadam u platno. Bilo je mučno i teško. Za majku sam vezla samo nekoliko puta, uglavnom lake motive na manžetama rukava, a ovaj je bio složen, zaobljenih uglova koji su zahtevali preciznost. Nekoliko puta sam pogrešila i morala da param; podigavši pogled, videla sam kako se Mari-Kler podrugljivo smeje i stisnula sam zube. Uradiću ovo kako treba pa makar me i ubilo, samo da bih joj mogla mahati time pred nosom. Međutim, kad sam završila prvu kameliju i kad je sestra Tereza došla da pogleda – „Oh, da, Gabrijel, krasno“ – zaboravila sam i na Mari-Kler i na sve ostale. Sve je nestalo, čitava radionica s gredama na tavanici i belim zidovima, veliko raspeće iznad vrata i redovi stolova za kojima su sedele pognute devojke. Postojale smo samo ja i moja igla, stvaranje kamelija kao čarolijom. Kad sam ošamućena podigla pogled, otkrila sam da su sve ostale otišle.

Kad sam ustala, prenuvši se od bola u zadnjici jer sam satima sedela, i sestra Tereza je ustala sa hoklice u uglu. Dolebdela je do mene, skupljajući senke pod rubove odore. „Jesi li završila?“, upitala me je, a ja sam klimnula glavom, iznenada shvativši da sam zaboravila sve osim onoga što je bilo preda mnom, da sam propustila molitve, a po svemu sudeći i večeru. A sad će mi kazati da nisam uspela ni na ovom testu koji mi je dala.

Uzela je maramicu, okrenula je da proveri sićušne čvoriće konca, a onda je osmotrila vez i rekla bez daha: „Savršeno.“ Na svoje zaprepašćenje, videla sam joj suze u očima. „Baš savršeno, dete moje. Nikada nisam imala devojkicu koja šije kao ti.“

Nisam znala šta da kažem. Ta pohvala je bila tako neočekivana da sam mogla samo da piljim u maramicu u njenim rukama i da promrmljam: „Nije... nije bilo teško kad sam shvatila kako ide.“

„Nije teško? To je jedan od najtežih uzoraka koji sam mogla da nađem! Kamelija je blaženi simbol našeg reda, raste u našim vrtovima, ali malo ih je koje mogu ovako da je izvezu.“ Zastala je. Sledeće reči izgovorila je tako blago i tiho da ih gotovo nisam ni čula: „Da li ti se Bog obraća?“

Pogledala sam je u oči. Najzad mi se ukazala prilika, šansa da zaradim i tu poslednju nagradu. Ako slažem, mogu postati iskušenička a onda i redovnica, zatvorena i bezbedna zauvek. Ali sestra Tereza je delovala tako žudno da nisam mogla naterati sebe da je obmanem.

Bez reči, odmahнула sam glavom.

Uzdahnula je. „To nije kazna. Bog nas sve voli. Ne može od svakog od nas da traži da mu služi. Potrebni smo mu i u svetu.“

Podigavši pogled, prošaptala sam: „Plašim se.“ Nikad to nikom nisam priznala, čak ni Žiliji. Strah mi je postao neprijatelj jer je mogao da se ukoreni u meni i nikad ne prestane.

Sestra Tereza se nasmešila. „Ne treba da se plašiš. Zar ne znaš da ćemo se starati o vama čak i kad nas napustite? One među vama koje najviše obećavaju biće poslate u druge samostane kad napune osamnaest godina, da usavrše svoje veštine u nadi da im se negde može naći mesto šegрта. To je naša dužnost. Ne želimo da naše devojkice skrenu s puta.“

„Hoćete?“, upitala sam sa oklevanjem.

Klimnula je glavom. „Ućinićemo sve što moųemo. Ne treba da se plašiš. Veština kao što je ova moųe te spasti, dete. Bog te zaista voli, Gabrijel. Nikad ne sumnjaj u to.“

IV

Nedeljom po podne, u proleće i leti, puštali su nas iza zaključane kapije, u prirodu. Nikad nisam shvatala zbog čega nas zaključavaju. Nismo imale kuda da pobegnemo: Obazin je bio okružen šumama i planinama. Imale smo po dva para cipela i čarapa, po dve haljine, ogrtač, rukavice i vuneni šešir, i onu jednu uniformu koju smo nosile dok se ne pohaba po rubovima – kuda bismo s tim mogle otići?

Pa ipak, devojke su željno iščekivale ceremonijalno otključavanje kapije. Buka je bila zaglušujuća dok smo jurile na svež vazduh, uz ekstatičnu vrisku koju nikakvi prekori redovnica nisu mogli da priguše, trčeci ka vrhu s kog se pružao pogled u dolinu. Tu smo otvarale korpe za izlet, i delile hleb i sir. Čak su i redovnice sedele zajedno i podizale lica ka suncu.

Prilikom jednog takvog izleta krajem jula, neposredno pre mog osamnaestog rođendana, Žilija mi je iznenada rekla: „Uskoro ćeš otići.“

Pogledala sam je. Sedele smo i pljuscale bosim nogama po vodi Korjua, koja je punila ribnjak u samostanu, a sad

je bila nabujala od istopljenog snega. Bio je to jedan od retkih trenutaka kad su nam dozvoljavale da napolju skinemo cipele i čarape.

„Rođendan mi je tek u avgustu. A ako ti još nisi otišla, zašto bih ja?“ U stvari, pitala sam se zašto nije otišla. Njen osamnaesti rođendan je došao i prošao u septembru, pa smo obe čekale dan kad će je opatica pozvati. Ali to se nije dogodilo.

„Jesi li odlučila da se zaređiš?“, dodala sam, ne znajući kako ću se osećati ako mi kaže da jeste. Delovala je kao da se pomirila s tim da će provesti život u Obazinu, ali od razgovora sa sestrom Terezom pitala sam se kakav je život izvan tih zidova. Njeno uveravanje da vešto šijem dalo mi je samopouzdanje i, mada sam i dalje brinula zbog neizvesne budućnosti, počela sam da iščekujem dan kad ću se ka njoj zaputiti.

Uzdahnula je. „Kad bih samo mogla.“ Pa začutala. „A ti? Sestra Tereza uvek hvali tvoj rad. Izgleda da čak i sestra Bernadet ne zahteva toliko od tebe.“

„Sestra Bernadet je digla ruke. Pomirila se s činjenicom da nikad neću savladati kako treba ni gramatiku ni krasnospis.“

„Nisi mi odgovorila, Gabrijel.“

Pogledala sam je u oči. „Ne“, rekla sam konačno. „Ni ja nisam pozvana. Nije to za mene.“ Htela sam da joj ispričam šta je kazala sestra Tereza. Iz razloga koji ni sama nisam razumela, nisam joj otkrila kako je redovnica uverena da bih mogla sama da zarađujem za život; a shvatila sam zašto kad je Žilija rekla: „Ne znaju šta će sa mnom. Ne umem dobro da šijem, pa kuda ću onda? Ako me sad puste napolje...“ Glas joj je zamro. Očigledno je i ona, kao i ja, brinula o budućnosti. „Ali ti“, kazala je osmehnuvši se nesigurno. „Ti možeš sve. Ti imaš dar.“

Prasnula sam u smeh. Taj iznenadni zvuk uplašio me je gotovo koliko i nju. Bio je promukao i zvučao je kao smeh

našeg oca, previše glasan i grub da bi proizašao iz mojih uskih grudni. Kao ni redovnice, nisam se često smejala. „Stvarno, Žilija, odakle ti takva pomisao? To što samo umem nešto da porubim i izvezem ne znači ništa.“

„Ali jeste.“ Izjavila je to svečano, kao onoga dana na groblju, kad nam je umrla majka. „Možda ti to još ne vidiš, ili možda ne želiš da vidiš, ali sestra Tereza svakako vidi, kao i časna majka.“

„Ha.“ Mrdala sam nožnim prstima; počeli su da se smrzavaju, ali nisam htela da ih izvadim iz vode. „Časna majka mi ne dozvoljava da koristim biblioteku. Poslala me je na dopunske časove molitve i učenja Poslanica napamet. Ni na pamet joj ne pada da imam dar.“ Još dok sam govorila, bez daha sam čekala sestrin odgovor. Sestra Tereza je rekla da sam veštija od svih devojaka koje je podučavala. Da li je to isto što i imati dar?

Žilija je rekla: „Časna majka te samo iskušava jer zna da si drugačija. Zna da sve dovodiš u pitanje. I zna da i dalje krijumčariš knjige iz biblioteke.“

„Ne zna!“

Moja sestra je podigla obrve. „Sestra Ženevjev nije slepa. Svi znaju da svaki trenutak slobodnog vremena provodiš u čitanju. Sveća pod tvojim čebetom nije nevidljiva, kao ni šator od čaršava koji napraviš kolenima da bi sakrila šta radiš.“

„Pa bar ne radim ono što radi Mari-Kler“, podsmehnula sam se.

Žilija je opet uzdahnula. „Poslaće te u drugi samostan, a odande ćeš naći neki posao. Nećeš završiti kao *maman*. Ni kao ja.“

Zgrabila sam je za ruku. „Bez obzira na sve, nikad neću ostaviti tebe i Antoanet. Ako nisi pozvana, onda ćemo za